

de bulunan düşman ordusunun planlarının nasıl bozularak kendi aleyhlerine çevrildiği ve onların ne şekilde cezalandırıldığı veciz bir üslûpla anlatılmaktadır. İki âyette geçen (el-A'râf 7/183; el-Kalem 68/45), "Doğrusu benim keydim metindir" ifadesi, "Hile ve tuzaklara karşı benim tedbirim güçlüdür, bunlara vereceğim ceza ağırdır, kimse onu bozamaz ve kaldıramaz" anlamına gelir. Hz. Peygamber de, "Allah zalime belirli bir mühlet verir. Ancak daha sonra kendisini öyle bir yakalar ki artık bir daha kurtulmasına imkân vermez" demiş, ardından, "İşte rabbinin haksızlık eden beldelerin sakinlerini yakalayıp cezalandırması böyledir. O'nun cezası acı ve çetindir" (Hûd 11/102) âyetini okumuştur (Buhârî, "Tefsîr", 11/5; Müslim, "Birr", 61; İbn Mâce, "Fiten", 22; Tirmizî, "Tefsîr", 11/2).

Kur'ân-ı Kerîm'de, keydin taşıdığı "bir tür ilâhî ceza" şeklindeki anlamı ifade etmek üzere başka kelimeler de kullanılmıştır. İnkârcıların felâkete yavaş yavaş ve tedricî olarak yaklaştırılmasını belirten, bu esnada onların bazı geçici başarılar elde etmesine müsaade edilip kendilerine muvakkat imkânlar verilmesini ifade eden *istidrâc* bunlardan biridir. "Bir kimsenin adım adım yaklaştırılmak suretiyle bizzat kurduğu tuzağa düşürülmesi" anlamına gelen bu tabir yanında bazı inançsız kimselere tanınan geçici fırsat, başarı, mühlet ve süreyi anlatmak üzere *imlâ* kelimesi de kullanılmıştır.

Allah Teâlâ tuzak kurup aldatmaktan münezzehtir. Bu sebeple Kur'an'da geçen keyd ve türevlerinin "Allah'ın iyiliklere ve güzelliklere, hak dine, onun peygamberine ve diğer mensuplarına karşı kötülük planlayan şeytan ve yandaşlarının kazdıkları kuyuya kendilerinin düşmesini sağlama, böylece onları kendi planlarıyla cezalandırması" şeklinde anlaşılması gerekir.

Müşrikler ilk müslümanlara maddî ve mânevî baskılar yapmakta, onlara inanç hürriyeti ve yaşama hakkı tanımamakta, putperestliğe dönmelerini sağlamak üzere çeşitli hilelere başvurmakta ve isteklerini kabul etmeyenleri öldürmeye çalışmaktaydılar. Kur'an, bütün bu kötülüklerin şeytanın teşvikinin bir sonucu olduğunu vurgulamakta, şeytanın hile ve planının zayıf olduğunu bildirmekte ve şeytanın dostlarına karşı savaşmayı emretmektedir (en-Nisâ 4/76). Âyetteki, "Şeytanın keydi zayıftır" ifadesiyle müslümanlara ümit ve cesaret verilmektedir. Nitekim Hz. Peygamber ve ona inananlar,

Kur'ân-ı Kerîm'in bu yöndeki telkin ve teşvikleriyle düşmanlarının planlarını boşa çıkarmış, müşriklerle karşı kesin bir zafere elde etmişlerdir. Bedir Gazvesi'ne işaret eden bir âyette Allah'ın kâfirlerin keydini zayıflattığından söz edilirken (el-Enfâl 8/18) müslümanların Kur'an'dan aldıkları bu moral gücüne, bu sayede kazandıkları mücadele enerjisine ve sonuçta ulaştıkları zafere dikkat çekilmektedir.

Keyd aynı anlamda hadislerde de geçmektedir. Bir hadiste halkın mal ve canına saldırmak üzere plan yapanların tuzun suda eridiği gibi eriyip yok olacağı belirtilmektedir (Buhârî, "Fezâ'ilü'l-Medîne", 7). Hz. İbrâhim'in eşi Sâre'ye sarkıntılık etmek isteyen bir hükümdarın bu teşebbüsü esnasında boğulur gibi olduğunu ve amacına ulaşamadığını anlatan bir rivayette de, "Allah bu kâfirin kötü emelini kendisine yöneltti ve ona aynıyla mukabele etti" denilmektedir (Buhârî, "Enbiyâ", 8).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Fâris, *Mücmelü'l-luğa* (nşr. Zühre Abdülmuhsin Sultân), Beyrut 1404/1984, III, 774; Râgib el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "kyd" md.; *Lisâ-nü'l-'Arab*, "kyd" md.; *Kâmûs Tercümesi*, II, 11; Buhârî, "Fezâ'ilü'l-Medîne", 7, "Tefsîr", 11/5, "Enbiyâ", 8; Müslim, "Birr", 61; İbn Mâce, "Fiten", 22; Ebû Dâvûd, "Cenâ'iz", 24; Tirmizî, "Tefsîr", 11/2; Mukâtil b. Süleyman, *et-Tefsîrü'l-kebir*, Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 1579/58, vr. 474*; Taberî, *Câmi'ü'l-beyân*, V, 169; Mâtürîdî, *Te'vilât*, TSMK, Medine, nr. 180, vr. 807*; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, X, 184; Kurtubî, *el-Câmi'*, V, 270; VII, 329; Aynî, *Umdetü'l-kârî*, Beyrut, ts. (Dâru İhyâ'it-türâsî'l-Arabî), X, 240; Şevkânî, *Fethu'l-kadir*, II, 271; Elmalılı, *Hak Dini*, VIII, 290; Vehbe ez-Zühayfî, *et-Tefsîrü'l-münir*, Beyrut 1411/1991, IX, 181.

☞ MUSTAFA ÇETİN

KEYFİYET

(الكيفية)

Bir nesnenin yapısını, nasıl olduğunu belirleyen özellik, nitelik; klasik felsefe ve mantıkta on kategoriden biri (bk. MAKÛLÂT).

KEYHUSREV I

(ö. 607/1211)

Anadolu Selçuklu sultanı (1192-1196, 1205-1211).

Sultan II. Kılıcarşan'ın oğludur. Annesi Bizanslı bir prensesdir. II. Kılıcarşan, devleti hânedan mensuplarının ortak malı sayan eski Türk geleneğine ve hâkimiyet

anlayışına uyarak ülkeyi on bir oğlu arasında taksim etmiş, en küçük oğlu Keyhusrev'e de melik sıfatıyla Borgulu (Ulu-borlu) ve Kütahya yörelerini vermişti. Keyhusrev, meliklik döneminde idaresi altındaki uç bölgesinde oturan Türkmenler ve ağabeyleri Muhyiddin Mesud ve Kutbüddin Melikşah ile birlikte Bizans İmparatorluğu'na (585/1189), Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa kumandasındaki Haçlı ordularına (586/1190) ağır kayıplar verdi. Ancak bir süre sonra kardeşler arasında saltanat mücadelesi başladı. Sivas Meliki Kutbüddin Melikşah başşehir Konya'ya gelip babasına kendisini zorla veliaht ilân ettirdi. Bunun üzerine Sultan Kılıcarşan, Borgulu'ya Gıyâseddin Keyhusrev'in yanına giderek onu veliaht ilân etti ve onunla birlikte Konya'ya yürüyüp şehre hâkim oldu. Keyhusrev ile beraber Kutbüddin Melikşah'ın idaresindeki Aksaray'ı kuşattığı sırada hastalandı ve Konya'ya götürülürken vefat etti. Ardından da Keyhusrev Konya'da tahta çıktı (588/1192). Kardeşleri onun sultanlığını tanımamakla birlikte kendilerini resmen sultan ilân etmeye de çekindiler.

Keyhusrev, bu ilk saltanat yıllarında ihtiraslı ağabeyi Kutbüddin Melikşah'ın ölümü ve diğer kardeşlerinin birbiriyle mücadeleleri sebebiyle tahtını muhafazada herhangi bir zorlukla karşılaşmadı. Konya-İstanbul arasında ticaret kervanı işleten Selçuklu tâcirlerini hapse attırıp mallarına el koyan Bizans İmparatoru III. Aleksios'a karşı askerî harekâta başlayan Keyhusrev, Menderes nehrine kadar uzanan Bizans topraklarını fethetti. Bu sırada esir aldığı hıristiyan halkını Akşehir'e yerleştirip kendilerini toprak, ziraat aletleri ve tohumluk vererek üretici duruma gelmelerini sağladı; onlardan beş yıl müddetle vergi almadı. Bizans İmparatorluğu ile anlaşma yapılırca bu esirler ülkelerine dönmek istemediler. Sultanın bu politikasını öğrenen pek çok hıristiyan Selçuklu ülkesine göç etti, böylece birçok Bizans şehri boşalmış oldu. Kısa bir süre sonra sultanın ağabeyi Tokat Meliki Rükneddin Süleyman Şah diğer kardeşlerine karşı üstünlük sağladı ve kalabalık bir ordu ile I. Keyhusrev'in savunduğu Konya'yı kuşattı. Karşı koymanın mümkün olmadığını gören Keyhusrev, istediği yere gitmesine izin verilmesi şartıyla tahtı II. Rükneddin Süleyman Şah'a bırakmak zorunda kaldı (593/1196).

I. Keyhusrev, tahtı yeniden elde etmek ümidiyle bir süre Selçuklular'a tâbi Erme-

ni Leon'un prenslik merkezi Kozan'da, ardından kardeşleri Tuğrul Şah ve Kayser Şah'ın yanında Elbistan ve Malatya'da kaldıktan sonra Eyyûbî Hükümdarı el-Melikü'l-Âdil'in yanına Halep'e gitti. Bir süre de Âmid'de (Diyarbakir) ve Ahlatşahlar'dan Balaban'ın yanında kaldı. Ziyaret ettiği hükümdarlardan umduğu desteği bulamayınca Trabzon'a geçerek oradan bir gemiyle vaktiyle babası Kılıcarslan'ın yaptığı gibi İstanbul'a gidip Bizans'a sığındı. İmparator III. Aleksios, onu Bizans'ın ileri gelen devlet adamlarından Manuel Mavrozomes'in kızı ile evlendirdi. Keyhusrev, Haçlılar'ın İstanbul'u işgali üzerine (Şubat 1204) kayınpederinin bulunduğu kaleye gitmek zorunda kaldı.

Bu sırada II. Rükneddin Süleyman Şah ölmüş (600/1204), yerine küçük yaştaki oğlu III. Kılıcarslan hükümdar yapılmıştı. Buna karşı çıkan Selçuklu Emiri Mübârizüddin Ertokuş ile Selçuklular'ın hizmetine girmiş olan Dânişmendli emirleri Muzaferüddin Mahmud, Zahîrüddin İli ve Bedreddin Yûsuf'un gayretleri sonucu Hâcib Zekeriyâ, Keyhusrev'e gönderilerek Selçuklu tahtına oturmak üzere Konya'ya davet edildi. Keyhusrev, daha önce meliklik yaptığı Borgulu'ya gelip burada hazırladığı ordusuyla Konya üzerine yürüyerek şehri kuşattı, fakat mağlûp olarak İlgin'a çekildi. Bu esnada, babası II. Kılıcarslan'ın askerî üssü olan ve Konya ile rekabet halinde bulunan Aksaray halkı onu kendi şehirlerine davet ettiler. Bu defa Konyalılar, Aksaraylılar'dan önce davranıp şehirde Keyhusrev adına hutbe okuttular ve tahta çıkmak üzere Konya'ya çağırdılar. Keyhusrev hemen şehre gidip ikinci defa Anadolu Selçuklu Devleti tahtına oturdu (Receb 601 / Mart 1205).

Keyhusrev ilk iş olarak oğulları İzzeddin Keykâvus'u Malatya'ya, Alâeddin Keykubad'ı Tokat'a, Celâleddin Keyferidûn'u Koyluhisar'a melik tâyin etti. Ancak bu defa adlarına para bastırıp hutbe okutmalarına, merkezin izni olmaksızın komşu devletlerle savaş veya barış yapmalarına izin verilmedi. Sultanın kardeşi Muğisüddin Tuğrul Şah yine Saltuk ilinde (Erzurum) melik olarak kaldı. Diğer kardeşi Muizzüddin Kayser Şah da Urfa'da bırakıldı. Ayrıca Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki Artuklu, Mengüçüklü ve Eyyûbî emirleri Keyhusrev'e tâbi olduklarını bildirdiler.

Haçlılar'ın İstanbul'u işgal ederek burada bir Latin devleti kurmalarından son-

ra Komnenos ailesinden Theodoros Laskaris İznik ve civarında bir devlet kurdu; yine aynı aileden Aleksios ve David de Karadeniz kıyılarında merkezi Trabzon olan başka bir devlet kurup sınırlarını genişletmeye başladı. Bu gelişme Anadolu Selçuklu Devleti'nin aleyhine bir durum ortaya çıkardı. Asya'dan gelip Karadeniz'e ve Avrupa'ya ulaşan milletlerarası transit ticaret yolu tehlikeye düştü. Sultan Keyhusrev, Aleksios'un Samsun'u işgale girişmesi üzerine harekete geçerek onu yenilgiye uğrattı ve Samsun çevresini yeniden Selçuklu sınırları içine aldı. Böylece Asya-Avrupa ticaret yolu da emniyet altına alınmış oldu. Bu arada sultan kayınpederi Manuel Mavrozomes'e Denizli, Honas ve Ege denizine kadar uzanan Menderes vadisini içine alan bölgenin idaresini vermek suretiyle gittikçe güçlenen Laskaris'in yayılma politikasına karşı tedbir aldı.

I. Keyhusrev, daha sonra Avrupa ve Mısır'dan gelen ticaret gemilerinin uğrak yeri olan, dolayısıyla Akdeniz'de önemli bir ihracat ve ithalât limanı durumunda bulunan Antalya'nın fethine girişti. Şehir bu sıralarda Aldo Brandini adlı bir İtalyan'ın elindeydi. Anadolu'nun diğer yerlerinde olduğu gibi Latin-Rum iktidar mücadelesi sebebiyle Antalya yolu ve limanında güven kalmamış, Asya ve Afrika'dan gelen gemiler soyulmaya başlanmıştı. Şehri kuşatan Keyhusrev, Aldo Brandini'nin Kıbrıs'tan yardım alarak direnmesi sebebiyle başarılı olamayıp bir ara çekilmek zorunda kaldıysa da Latin idaresinden memnun olmayan Rum ahalinin daveti üzerine kuşatmayı yeniden başlattı ve çok geçmeden şehri fethetti (603/1207); şehrin vali ve kumandanlığına su başı Mübârizüddin Ertokuş'u tayin etti. Antalya'nın fethinin ardından Anadolu Selçuklu Devleti iktisadî bakımdan büyük gelişmeler gösterdi. Selçuklular ilk defa Avrupalılar'la ticarî münasebetlere girip antlaşmalar yaptılar. Sultan, daha önce mal yüklü gemileri soyulan tâcirilere tazminat ödenmesi hususunda özel bir emir çıkardı. Ticaret kervanlarından alınan bâc ve geçiş vergilerini de kaldırdı.

II. Rükneddin Süleyman Şah'ın ölümünden sonra ortaya çıkan buhranlardan faydalanan vasal Çukurova Ermenileri'nin Selçuklu ülkesine saldırılarda bulunmaya başlamaları üzerine Sultan Keyhusrev, 605 (1208-1209) yılında Ermeniler'e karşı harekâta girişerek Maraş'ı Selçuklu topraklarına kattı. Ardından Eyyûbî hüküm-

darları el-Melikü'l-Âdil ve el-Melikü'z-Zâhir aracılığıyla kendisine barış için müracaatta bulunan Ermeni Prensi Leon'la Anadolu Selçuklularına sadık kalması, Türkiye-Suriye ticaret yoluna ve Halep Eyyûbî sınırlarına saldırmaması, ayrıca savaş tazminatı ödemesi şartıyla bir barış antlaşması imzaladı.

İznik Bizans İmparatoru Laskaris, Selçuklular'ın Anadolu'ya hâkim bir duruma geçmelerini hoş karşılamıyordu. Bu sebeple İstanbul Latin İmparatoru Henri ile bir antlaşma yaptı. İznik tahtını ele geçirmek isteyen III. Aleksios da onu Laskaris'e karşı tahrik etti. Keyhusrev beraberrinde III. Aleksios olduğu halde I. Laskaris'e karşı harekete geçti. Denizli-Lâdik arasındaki Antiochia şehri civarında yapılan savaşta Selçuklu ordusu galip durumda iken askerler yağmaya girişti. Bu sırada sultan, çevresinde kimsenin kalmadığını gören bir Rum askeri tarafından şehid edildi. Bunun üzerine paniğe kapılan Selçuklu askerleri geri çekilmeye başladı. Savaşta Bizans ordusu da çok ağır kayıplar verdi (Zilhicce 607 / Haziran 1211). Geçici olarak Alaşehir'e gömülen sultanın cesedi, daha sonra Konya'ya götürülüp Alâeddin Camii yanındaki Sultanlar Türbesi'ne (kümbethâne) defnedildi (1211 Haziran sonu).

I. Keyhusrev edip, şair ve âlimleri himaye eder; imar, ziraat ve kültür faaliyetlerini desteklerdi. Âdil bir sultan olup haftanın iki günü bizzat Dîvân-ı Mezâlîm'e başkanlık yapardı. Antalya'yı fethederek Anadolu'yu milletlerarası ticaret yollarının merkezi haline getirmişti. Selçuklu Devleti'nin iktisadî durumunu kuvvetlendirmişti. Selçuklu tarihinde ilk defa Venedikliler ve Kıbrıs Krallığı ile bir ticaret antlaşması imzalamıştır. Kayseri'de kız kardeşi adına 602'de (1205-1206) inşa ettirdiği Gevher Nesibe Dârüşşifâsı ve Tıp Medresesi, İslâmî dönemde Anadolu'da yaptırılan en eski hastahane ve dünyanın ilk tıp fakültelerinden biridir. Râvendî *Râhatû's-şudûr ve âyetü's-sürûr* adlı eserini Keyhusrev'e ithaf etmiştir.

I. Keyhusrev dönemine ait bir sikke (Halit Erkiletoğlu sikke koleksiyonu)

BİBLİYOGRAFYA :

Rävendî, *Râhatü's-sudûr* (Ateş), I, s. XVI-XVIII; II, 363, 423-428; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, XII, 88-90, 200-201, 252, 286; İbnü'l-Adîm, *Zübde-tü'l-haleb*, III, 159-160; İbn Bibî, *el-Evâmirü'l-'Alâ'iyye*, s. 13-22, 30-58, 76-121, 305; a.e.: *Selçuknâme* (trc. Mürsel Öztürk), Ankara 1996, I-II, bk. İndeks; Ebü'l-Ferec, *Târih*, II, 463, 474, 486, 488, 491, 537; a.mlf., *Târîhu muhtaşari'd-düvel* (nşr. Antûn Sâlihânî el-Yesûfî), Beyrut 1890, s. 223, 228; Aksarâyî, *Müsâmeretü'l-aḥbâr*, s. 31 vd.; Ebü'l-Fidâ, *el-Muḥtaşar*, III, 88; *Târîh-i Âli Selçuk* (nşr. ve trc. Feridun Nafiz Uzlu), Ankara 1952, s. 26-28; Osman Turan, *Türkiye Selçuklulari Hakkında Resmî Vesikalar*, Ankara 1958, s. 26, 29, 102-103, 109, 122-125; a.mlf., *Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi*, İstanbul 1984, bk. İndeks; a.mlf., "Keyhusrev I.", *İA*, VI, 613-620; Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, İstanbul 1973, s. 226; Cl. Cahen, *Osmanlılar'dan Önce Anadolu'da Türkler* (trc. Yıldız Moran), İstanbul 1979, s. 122, 125-129, 168-169, 202-205, 211, 221-222, 238, 248, 253; a.mlf., "Kaykhusraw", *Et²* (İng.), IV, 816; A. G. C. Savvides, *Byzantium in the Near East*, AD. c. 1192-1237, Selanik 1981, s. 53-122; Erdoğan Merçil, "Bizans'ta Selçuklu Hanedan Mensupları", *TTK Bildiriler VI* (1994), II, 715-717; Tuncer Baykara, *I. Gıyâseddin Keyhusrev (1164-1211) Gazi Şehid*, Ankara 1997; Selim Kaya, *I. Gıyâseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi: 1192-1211* (doktora tezi, 2001), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ALİ SEVİM

KEYHUSREV II

(ö. 643/1246)

Anadolu Selçuklu sultanı
(1237-1246).

Muhtemelen 618'de (1221) doğdu. I. Alâeddin Keykubad'ın oğludur. Yedi yaşında iken Mübârizüddin Ertokuş'un atabegliğinde Selçuklu topraklarına yeni katılan Mengüçüklüler'in merkezi Erzincan ve havalisine melik olarak gönderdi; melikiğinin ilk yıllarında Trabzon'u kuşattı. I. Alâeddin Keykubad'ın ölümünden (634/1237) sonra önde gelen devlet adamlarından Sâdeddin Köpek Şemseddin Altun-aba, Tâceddin Pervâne, Lala Cemâleddin Ferruh ve Gürcüoğlu Zahîrüddevle'nin de gayretleriyle veliâht İzzeddin Kılıcarslan'ın yerine II. Gıyâseddin Keyhusrev'i tahta çıkardı. Ölen sultanın arzusuna karşı olan bu karar ve uygulamayı Kemâleddin Kâmyâr ve Hüsâmeddin Kaymerî ile Selçuklu ordusunda hizmet gören Hârizmliler'in emîri Kayırhan (Kırhan) önceleri kabule yanaşmadıysa da sonradan yeni sultana biat etmek zorunda kaldılar.

II. Gıyâseddin Keyhusrev Selçuklu tah-tına oturduktan sonra babasının sağlığın-

da Kayseri'ye gelmiş bulunan yabancı ül-ke elçilerini kabul etti ve onun Ögedey Han için hazırladığı elçiyi Moğolistan'a gönderdi. Daha sonra Dımaşk Eyyûbî Hükümdarı el-Melikü'l-Kâmil Muhammed ve Halep Eyyûbî Hükümdarı el-Melikü'n-Nâsır Yûsuf ile babası zamanında yapılan tâbiyyet antlaşmalarını yeniledi (635/1237). Ayrıca el-Melikü'n-Nâsır'ın kız kardeşiyle evlenip kendi kız kardeşini de ona vermek suretiyle aralarında bir hısımlık bağı kurdu. Çok geçmeden diğer Eyyûbî melikle-riyle Artuklu emîrleri de ona tâbi oldular. Böylece Sultan Gıyâseddin, Mısır Eyyûbî-leri'ne karşı kuvvetli bir cephe meydana getirmiş oldu.

Keyhusrev, başlangıçta kendisine biat etmek istemeyen devlet adamlarına pek güvenmiyor, tahta geçmesini sağladığı için sözünden çıkmadığı Sâdeddin Köpek de onları ortadan kaldırması için kendisine devamlı telkinde bulunuyordu. Genç sultan önce Kayırhan'ı Zamantı (Pınarba-şı) Kalesi'nde zindana attırdı ve çok geçmeden emîr ağır zindan hayatına dayanamayıp öldü (635/1237). Bunun üzerine Hârizmliler Selçuklu hizmetinden ayrılıp Urfa taraflarına çekildiler ve çapulculuğa başladılar; kalabalık bir Türkmen kitlesi de onlara katıldı. Kemâleddin Kâmyâr ku-mandasındaki bir Selçuklu ordusunu boz-guna uğratan Hârizmliler böylece Güney-doğu Anadolu'da bir süre bağımsız şekil-de yaşadılar. Keyhusrev daha sonra yine Sâdeddin Köpek'in telkinleriyle, Selçuklu Devleti'ne yıllarca büyük hizmetlerde bulunmuş olan Kemâleddin Kâmyâr, Şemseddin Altun-aba, Hüsâmeddin Kaymerî ve Tâceddin Pervâne gibi değerli ve yetenekli devlet adamlarını birer birer bertaraf etti; hatta eski veliâht İzzeddin Kılıcarslan ile kardeşi Rükneddin ve anneleri Âdiliye Hatun'u da önce hapse attırdı, sonra da öldürttü. Artık Keyhusrev'in karşısında saltanat iddialısı kalmamıştı; fakat Eyyûbîler'e karşı kazandığı Samsat (Sümeysât) zaferinden (Zilkade 635 / Haziran 1238) sonra Sâdeddin Köpek, Selçuklu hânedanına mensup olduğu rivayetini yayararak tahta geçmeyi planlamaktaydı. Nihayet durumu anlayan sultan, Sivas su-başı Hüsâmeddin Karaca'nın desteğiyle Sâdeddin Köpek'i ortadan kaldırarak (635/1238) kendini ve devleti onun tahak-kümünden kurtardı; arkasından da şer-rinden bir köşeye sinmiş olan eski devlet adamlarından Mühezzebüddin Ali, Şemseddin Muhammed el-İsfahânî, Velîyyüddin Tercüman, tarihçi İbn Bibî'nin babası

Mecdüddin Muhammed ve Celâleddin Karatay gibi kişileri önemli görevlere getirdi. Daha sonra Anadolu'da Gürcü Hatun adıyla tanınacak olan Gürcü Prensesi Tamara ile evlendi.

Sâdeddin Köpek'in öldürülmesinden sonra yeniden devlet hizmetine alınan Hârizmliler'in çok geçmeden tekrar yağma ve soygun hareketlerine başlamaları üzerine bölgeye sevk edilen birlikler Har-ran'da onları yenilgiye uğrattı. Arkasından Âmid kuşatılarak teslim alındı ve Siverek, Ergani, Çermik gibi kaleler de zaptedildi (638/1240-41). Bu sıralarda Moğollar'ın önünden batıya doğru kaçarak Güneydoğu Anadolu ve Suriye sınırlarında yoğunlaşan göçebe Türkmenler, aynı bölgelerde oturan Hârizmliler'in yağma ve tahrip hareketlerine paralel olarak göçebeliliğin yerleşik hayatla uyuşmaması sebebiyle ve geçimlerini sağlamak amacıyla geniş çapta yağma hareketlerine girişmişlerdi. Amasya civarında bir zâviyesi bulunan Ebü'l-Bekâ Baba İlyâs-ı Horasânî adlı bir şeyh, kendisini nebî kabul eden Türkmenler arasında Anadolu Selçuklu Devleti'ne karşı büyük bir siyasî ve içtimalî isyanın başlatılmasına sebep oldu. Baba İlyas, çok zor şartlar altında yaşayan ve idareci sınıfla da yerli halkla da birçok problemi bulunan Türkmenler'i Selçuklu hükümetinin baskısından kurtaracak bir mehdî hüviyetiyle ortaya atılmış ve bu bakımdan Türkmenler tarafından canla başla benimsenmişti. Baba İlyas'ın önde gelen halifesi Baba İshak'ın şeyhi adına örgütleyip yürüttüğü Babai ayaklanması denilen bu hareket çok hızlı ve kanlı biçimde gelişti ve ancak Beyşehir gölü üzerindeki Kubâdâbâd Sarayı'na sığınan Key-

II. Keyhusrev adına 638 (1240-41) yılında Konya'da basılan dinar (Yapı ve Kredi Bankası koleksiyonu, nr. 8744)

